

Стефан Йорданов (*България, Велико Търново*)

**ПАЛЕОБАЛКАНСКИЯТ ОНОМАСТИКОН,
СРЕДНОВЕКОВНИЯТ САРМАТИЗЪМ И
НАРОДНОЕТИМОЛОГИЧНИЯТ ПОДХОД В
ТЪРСЕНЕ НА НАРОДНОСТЕН ПРОИЗХОД**

**THE PALEOBALKAN ONOMASTIKON, MEDIEVAL
SARMATISM AND POPULAR ETYMOLOGY
IN SEARCH OF ETHNIC ORIGINS**

Medieval Sarmatism is an interesting cultural and historical phenomenon in the ideology of the Great Lithuanian Principality. In its attempt for so called historical legitimacy Sarmatism developed some ingenious ideas of ethnic origins, presenting the peoples of the Great Lithuanian Principality as migrants from the area of ancient civilizations – Bithynia, Sarmatia, Rome and others. Some of the commonly used instruments of shaping this ideology were from popular etymology, predominantly from onomastic data – ethnonyms, horonyms, anthroponyms. In some cases the medieval Polish-Lithuanian authors unconsciously found the true isoglosses. For instance, in two cases they presented as linguistically kindred the names, which certainly are examples of Thraco-Baltic isoglosses. Such cases might be analysed further, especially with regard to the ethnogenesis of ancient Thracians.

Keywords: Sarmatism, Sarmatia, Bithynia, Troy, Prussians, Lithuanians, Balts, Thracians, Agathyrsi, Getai, Nevri, Scythians, thraco-baltic isoglossa, Thracian ethnogenesis, Aeneas Silvius Piccolomini, Maciej Miechowita, Maciej Strykowski, Michalonis Lithuanus, Basanavičius, Wejdewuta, Stefan Pakas, Pazzi, Rusidava, Wilius, Samogitia, onomastic mythology

Dzisiaj uśmiechamy się już wobec naiwnej i zarozumiałej erudycji, dowodzącej niegdyś w pocie czoła, że Adam i Ewa po słowiańsku rozmawiali, lub że raj biblijny znajdował się w pruskiej Samji, albo że pruskie Chełmno, to — Gelonos, zburzone na wyprawie scytyjskiej Darjusza. Nie wadzi jednak przypomnieć że dawne błęzawsze się wznawiają, że i dziś, z taką samą powagą i pretensją, jak w wieku XVII Pretorjusz, np. nazwy trackie i greckie z litewska tłumaczy, Litwinów bezpośrednio z Trakami, Gietami i Azją Mniejszą łączy. Duch ś. p. ks. Dębołęckiego i historyków babińskich nie ulotnił się jeszcze z badań dziejów pierwotnych, lecz przerzedziły się znacznie szeregi łatwowiernych adeptów i ułatwiono krytyce uprzątanie podobnych błędów.

Brückner, Aleksander. Starożytna Litwa: ludy i bogi: szkice historyczne i mitologiczne. Warszawa, 1904, str. 7.

Средновековният сарматизъм е изключително интересно културно-историческо явление с важно място в идейния живот на Великото Литовско княжество. Както е известно, той представлява специфична историцистка идеология на висшата аристокрация на Великото Литовско княжество. Тази идеология обслужвала в културата на средновековна Полша и Литва стремежа да бъде изградена своего рода историческа легитимация на средновековната държавност на тези народи, като и тук посредством писанията на историописа се целяло вписването в семейството на “историческите” народи, т. е. онези народи, които творят европейската история още в епохата на древността. Търсейки приемственост в цивилизационно отношение, историческата памет на Великото Литовско княжество създава оригинални концепции за етнически произход и историческа приемственост. Без съмнение, погледът към тези въпроси тогава и сега – някога, в идеологията на сарматизма, и днес, в съвременното историческо дирене, закономерно предизвиква историографски и политологически интерес. Привличат вниманието на първо място някои много оригинални идеи, обясняващи произхода на народите, населяващи Великото Литовско княжество. Базиран върху рецепцията на някои ренесансови

идеи на Италия и Германия, повлияли върху средновековната полска по език култура на тази източноевропейска държавност, сарматизмът изгражда редом с политическите си идеи и специфични идеи за народностен произход. По принцип важен елемент в идейния аксесоар на средновековната европейска историография представляват развиваните в нея идеи за исторически произход, идеи, обичайно целящи цивилизационната легитимация на съответната етнополитическа формация. Разнообразните жанрове на средновековната литература са използвани като “средство идеологического самоутверждения” (Робинсон, А. Н. 1980, с. 210; цит. по: Матузова, В. И. 1987, с. 102;) на практически всички средновековни политически организми. Изключително интересен пример за такава историографска концепция е идеята за произход от Сарматия или от Рим¹. Тази концепция е охотно развивана в съчиненията на средновековните източно- и западноевропейски автори – от Ян Длугош до Галфрид от Монмаут (за измеренията на тази концепция във Великото Литовско княжество в детайли вж. сред обилната литература напр.: Ulčīnaitė, E. 1994; Rowell, S. C. 1998; Vasiliauskas, A. 2001; и др.); тази концепция заема централно място и в сарматизма. Вниманието към този феномен в нашия случай е детерминирано от това, че едно от средствата за изграждането на тези концепции се оказва народноетимологичният подход към ономастичен материал — етноними, ороними, антропоними.

Западноевропейската цивилизация опознава Източна Европа

Идеята за сарматски произход на населението от Великото Литовско княжество като че ли тръгва от Западна Европа. Пръв говори за сарматско население тук Еней Силвио Пиколомини, посетнeshния папа Пий II (1404–1464) (Piccolomini, Aeneas Sylvius, 1458 [2001], pass.)². Подхваната най-рано от Ян Длугош, тази представа за етническият облик на народите от Великото Литовско княжество се вплита в идейната конструкция на т. нар. сарматизъм. Тази идея несъмнено заслужава оценка с оглед заложените в нея нови етнокултурни идентификации, каквито античната и средновековната литература охотно развиват, както и с оглед отговора

на въпроса каква е историко-етнолингвистичната им адекватност. Концепцията за произход от древните народи на античността тук застъпва главно две идеи – идеята, че местните народи произлизат от древните народи – троянци, римляни и т. н., и на второ място – идеята, че още античните автори уж повествували за историята на Великото Литовско княжество, респ. за полската и литовската история, но предавали неточно топонимията на този ареал, най-вече “изопачавайки” имената на народи и страни.

На първо място, сарматизмът развива идеята, че елитът на Великото Литовско княжество произхождал от сарматите, най-вече във връзка с представянето им в изворите като войствен, свободен непокорен и дори свиреп номадски народ (Помпониий Мела); жителите на Жечпосполита живеели в една обетована земя на свободен народ – храбрите и независими сармати (за сарматизма вж. повече, с лит., у мен: **Йорданов, Ст.** 2008, с. 166–168, с лит.). Този т. нар. “сарматизъм” представлявал своего рода социален расизъм, тъй като аристокрацията се обявявала за потомък на сарматите, а простолюдиецо – на славянското и литовското редово население на княжеството. Освен това шляхтата в писанията на сарматизма се величаела и като защитник на християнството срещу авторитарните ислямска и съответно схизматична Османска и Московска империи. Идеалният “сарматски” модел на миналото легитимирал Великото Литовско княжество като център, а не като периферия – център на републикански свободи и самоуправление, противопоставян на московския абсолютизъм, турския ислям и западноевропейските бюрократични абсолютизми (**Nowak, A. Commonwealth...**, p. 251–252; срв. **Wasko, A.** 1997, pass.; едно от средновековните съчинения с публицистично-пропаганден апломб: **O wolności...**, 1575).

Изборът на сарматите за предшественици на полско-литовската шляхта несъмнено е свързан с обстоятелството, че произходът на елита на Великото Литовско княжество от такъв свободолюбив народ би легитимирал оглавяваната от него политическа формация като своего рода средоточие на политическата свобода. Такава концепция, развивана от полски историци като Ян Длу-

гош, Александър Гванини, Кромер, Мачей Меховски, Й. Дециус, Мачей Стрийковски и др. – не без силното влияние от съчинението на Пиколомини “De Europa” – поражда и съответните идеи за етногенезиса на поляци и литовци. Мачей Меховски (Maciej Miechowita) със съчинението си “Tractatus de Duabus Sarmatiis” (публикувано в Краков през 1517 г.) се превръща в основен източник за познания за Изтока в западноевропейските страни, като, излагайки сарматската теза за произхода на полско-литовската шляхта, се връща и към етногоничната схема на Херодот, според която сарматите са наследници на скитите и амазонките. Идеята, че Великото Литовско княжество отговаряло на четвъртата част на европейска Сарматия, Мачей Стрийковски например (Strykowski, M. 1978, s. 78) заимства от данните на средновековния историк Decijusz Jodok Ludwik, който, макар и живял в Краков като кралски секретар, е по произход от Елзас и следователно отразява по-скоро западноевропейската визия за Източна Европа. Подобни идеи имат умозрителен характер, тъй като възможността сарматите да са взели някакво участие в етногенезиса на балтските народи засега остава неподкрепена от наличните данни, като проучването на въпроса за разселването на сарматите в епохата на ранното средновековие под силния натиск на следващата вълна мигранти откъм Азия показва, че това разселване не достига района на Прибалтика, респ. осъществени са някакви балто-ирански контакти, но доста на юг, в Поднепровието (вж. напр: Седов, В. В. 1965; на юг локализира балто-иранските етнолингвистични контакти и Pisani, V. 1969;).

Как средновековната полска историография е строила подобни историцистки конструкции, бегло ще илюстрирам чрез писаното от Мачей Стрийковски. Така една добре позната псевдоисторическа конструкция, налице още в античната литература, е генеалогичният принцип при изясняване произхода на народите, при който народи, дори и неродствени помежду си, са представяни като потомци на родни братя или респ. на един родител; принцип, застъпен и в полската средновековна историопис при изясняването на етнолингвистичната ситуация във Великото Литовско

княжество и по-общо в Източна Европа (вж. напр.: **Strykowski, M.** 1978, str. 150–151). Използва този генеалогичен принцип и М. Стрийковски. В началото на втория си труд с белетристично-публицистичен характер Стрийковски пише за пруския крал Wejdwuta, който дошъл по времето на готите в тези краища, като по името на синовете му Saimo – “od którego Żemoidź”, вмъква той – и Litwo получили имената си Литва и Латвия; той повествува тук и за римляните, които начело със своя крал Палемон или Публий Либон дошли в земите си (**Strykowski, M.** 1978, str. 35). По аналогичен начин е обяснено и името на пруската област Помезания – тя също била назована по името на сина на Wejdwuta – Pomoz (**Strykowski, M.** 1978, str. 84; пълно изброяване на митичните синове на Вейдевута – епоними на съответните области в балтския ареал: **Strykowski, M.** 1978, str. 55;). Така Стрийковски смесва в концепцията си два обяснителни подхода – генеалогичния и историческия, във втория от които, както ще видим, определено място заема народноетимологичния подход.

Във връзка с въпроса за все пак ограничената значимост на подобни народноетимологични конструкции за ономастиката на Балканите, респ. за българската ономастика, още повече, че те отразяват етнокултурни реалии от относително отдалечени спрямо Балканите райони с доста по-различен културно-исторически облик, бих привлякъл само един оправдаващ пример. Така интересно е, че във връзка с обяснението си на един хороним от българските земи, хоронима Стохълмие – както през XI век бива наричана (от Скилица Кедрин) “една област в низината между Дунав, Балкана и морето” К. Иречек привлича аналогичното название Suta Mogile за местност с много кургани при р. Прут между Липкани и Скулени при Костещи и Городишче, но едновременно с това – и примера с погребването след трупоизгаряне под могила на литовския княз Свинторог, по разказа на един от полските историци, засвидетелстващи занимаващата ни ономастична практика – Мачей Стрийковски, отбелязвайки и прозвището му Osostowic. Иречек привежда буквално текста на Стрийковски, който за нас е от значение поради факта, че Стрийковски обяснява начина на

погребване на литовския княз чрез напомняне на аналогичната практика в днешните български земи и респ. у траките: “W Thracyej także i w Bulgaryej – пише Стрийковски – bardzośmy częste mogiły z kymienia ciosanego wyniosłe widzieli, a drugie na kształt gór wielkich usipane, w których ciała książąt walecznych leżą, o których dzielnościach jeszcze i dziś Serbowie powiadają, i na skrzypiczkach przygrywają c żywoty jich nam wyśpiewywali.” (Иречек, К. 1978, с. 76, бел. 3; Иречек привежда текста на Стрийковски по изданието: Čelakovski, F. L. 1850, str. 83)³. Погледнато историографски, тази пределно обща и кратка бележка на Иречек е първият опит в модерната българска историография да бъдат привлечени съдържимите у полските историци данни за българската история, в случая за средновековната и респ. древната история на нашите земи. Но с оглед на нашата тема по-важното е, че Стрийковски се изявява като историк, използващ сравнително-историческия метод – в онази ранна и неразвита форма, в която единствено той би могъл да се изяви в средновековната историография – но не поради друга мотивация, а именно в талвега на идеите на сарматизма за родство на народи и обозначаващите ги етноними от балтския и балканския ареал. По-долу ще илюстрираме тези макар и слабо информативни по темата ни възможности за анализ на палеобалканската етно-, антропо- и топонимия, които се съдържат в известията на средновековните автори от типа на Стрийковски. Най-общо казано, те представляват средновековният отглас от богатата антична изоглосия, най-вече в областта на топонимията, обвързваща двата етнолингвистични ареала, актуални и исторически – трако-пеласгийския и балтския.

Балтоезичните пруси – от Витиния до Прибалтика

Една от идеите на сарматизма за народностен произход е идеята за произхода на прусите – една от основните балтски етнолингвистични групи в Прибалтика – от античната елинистическа малоазийска държава Витиния, чието население е тракийско по етнолингвистична принадлежност. Идеята, че старите пруси – езичници, произхождат от владетеля Прусий на “гръцкото” според

тях царство Витиния, излагат редица средновековни полски хроники, напр. Мачей Меховски, Мачей Стрийковски⁴, Бернард Вавовски (ок. 1450–1535), Йоахим Белски и др. Както се установява, тази идея навлиза в средновековната полска историография, най-вече измежду идеите на сарматизма, посредством съчинението на Валерий Максим, познато в средновековна Полша чрез рецепцията му от пруския правист Лаврентиус Блуменау (XV в.). Освен това, тя тръгва и от добре познатия на средновековните полско-литовски хроники Исидор Севилски, следващ Валерий Непот (повече: **Rowell, S. C.** 2004, *pass.*; срв. също: **Dini, P. U.** 2004; и др.).

Споменатият за пръв път от т. нар. анонимен баварски географ етноним пруси – като название на народ, обитаващ източно от Висла, се среща и в редица други варианти – брутери, прецун, бруси, боросси – които също се нуждаят от историко-etimологичен анализ (сред опитите за анализ на етнонима пруси: **Otrebski, J.** 1955; **Karaliūnas, S.** 1977;).

Впрочем, във връзка с етнонима на древните пруси в съвременната литература е налице една твърде интересна теза, обвързваща го и с хоро- и етнонима “руси”, теза, донякъде реабилитираща народоетимологичното уподобяване “Rus – Rus”, “Pruss – Prussowie”, например у Мачей Стрийковски (вж. **Strykowski, M.** 1978, str. 56), респ. представяща го като щастливо народоетимологично по характер налучкване на вярната насока за етимологичен анализ. Тази теза извежда и двата етнонима от лексема в езика на средновековния балтски народ – прусите (вж. по-подробно: **Pal-maitis, L.** 2001; 2009; **Pal-maitis, L.** [In print];). От значение е в случая, че в литературата етимологичният дублет “Pruzzi – Ruzzi” бива анализиран и чрез съпоставянето му с дакийския топоним Русидава и тракийския топоним Русийон (**Péteraitis, V.** 1992, p. 149), което очертава още един случай на вярно, но неосъзнато налучкване от средновековния сарматизъм на реални етнолингвистични връзки на балтските народи с трако-пеласгийския юг. Случаят с етнонима на древните пруси е по-специфичен; ако към паралелите, които Петярайтис използва за изясняването на тези етноними, прибавим и случая с името на витинската столица – Пруса, се установява, че

дублетната форма с анлаутно подвижно **-р-** и без такова е налице и в палеобалканските езици. Разбира се, при условие, че етимологичното родство на двата етнонима е изведено достатъчно сигурно (една от възможните насоки за анализ на топонима Пруса вж. у мен: **Йорданов, Ст.** 2008 а, pass., с лит.), което предполага по-нататъшен анализ на този случай.

Родства мними и родства действителни. Народноетимологичният подход на средновековното историко-филологическо дирене

Следва да се обърне внимание, че, както вече отчасти беше показано, значителна роля при обосновката на идеите на сарматизма за етнически произход играе народноетимологичното уподобяване на етноними, хороними и респ. на ономастичен материал от Прибалтика и от страните, в които се раждат и развиват античните цивилизации. Така историкът Стрийковски твърди, че още “римският автор” Еней Силвий (всъщност, Aeneas Silvius Piccolomini, познат на Стрийковски като Сиенски) опитва да опише Литва, но не успял в това си начинание, тъй като не познавал региона и не можел да съобрази, че античните названия са променените съвременни на Стрийковски названия. Според него и географът Птолемей също познава редица от етно- и ойконимите на полско-прибалтийския ареал и всъщност народите, които у Птолемей са представени като обитаващи Сарматия, са народите от полско-прибалтийския ареал (**Strykowski, M.** 1978, s. 74, 75).

Сарматският произход на балтските народи е теза, която у Стрийковски се внушава и посредством народноетимологичното уподобяване “алани – литовци (= литалани)”, като пруският крал Weidewuta е избран от алани и литалани (**Strykowski, M.** 1978, str. 80). Впрочем, у Стрийковски сходен по образуването си е етнонимът готалани, изграден от съчетанието на реалните етноними готи и алани (срв. **Strykowski, M.** 1978, str. 55).

Интегрална част от концепциите на сарматизма е идеята за римски произход на литовците⁵. Тя също е базирана върху народноетимологичен анализ на етноними и други имена.

Така също въпрос на народноетимологично сближаване е търсенето на родство между етнонима венети и топонима Венеция (**Strykowski, M.** 1978, str. 67).

Легендарната фигура на Палемон е обявена за родоначалник на литовската шляхта. Стрийковски неправилно го отъждествява с Луций Скрибоний Либон, военачалник на Помпей. В друго място, заемайки този образ от белоруските летописи, той го представя като римски аристократ от времето на Нерон, “който с няколкостотин италиански рицари доплувал до Литва, спасявайки се от тиранията на Нерон” (**Strykowski, M.** 1846, str. 539; анализ на легендата за Палемон вж. напр. у **Raila, E.** 1997; **Baniulytė, A.** 2004; и др.). У Матвей Меховски идеята също присъства – “някакви италийци изоставили Италия поради несъгласия с римляните и пристигнали в Литовската земя” (**Меховский, М.** 1936, с. 98–99). Интересно е, че през XVII век легендата за Палемон се експлоатира от аристокрацията за конструирането на генеалогични легенди; така постъпва например литовският сановник Стефан Пакас, представящ произхода си като възхождащ към предец, който се преселил от Италия заедно с Палемон, оставайки родственик с италианския флорентински род Паци (вж. детайлно: **Baniulytė, A.** 2004;).

Впрочем, темата за произход от Италия е обща за молдавската, литовската и руската средновековна историопис. В молдавската хроника целият молдавски народ произхожда от римляните, напуснали родината си по време на гоненията срещу първите християни; откривайки ново местопоселище, те избрали владетел от своята среда. В руската легенда родоначалник на руските князе става един потомък на римския император Август-Рюрик, когото поканили да стане техен княз “старейшините” на Новгород. Но в руското родословие император Август разделя вселената между своите родственици, един от които е дошлият на балтийското крайбрежие Прус (“по имени его зовашеся Пруская земля”), и новгородските старейшини канят именно потомък на Прус за владетел – детайл, който говори или за заемане на тази идея от общ източник с полско-литовската легенда, или за пряко повлия-

ване на руските историцистки идеи от онези, които е развивал средновековният сарматизъм (вж. повече у **Бычкова, М. Е.** 1996, с. 129–130 и др., както и в многобройните проучвания на **Мыльников, А. С.** 1993; 1996; 1997; 1999; 2002; и др.).

ИталиЙски произход на литовците се търси и въз основа на народноетимологичното по същество уподобяване “Litwa – Italia” (“Litwanija – Litalia”, вж. напр. **Strykowski, М.** 1978, str. 63, 72, 90). До каква степен историцисткия подтекст на подобни народноетимологични обяснения се оказва водещият, личи от критиката на Матвей Меховски спрямо етимологията на етнонима Литва, извеждаща го от апелатива lituo ‘ловен рог’ (уж заради пристрастеността към лова на литовците), правена от някои автори, “historiae ignari”, “nieświadomi historyej”; критика, която Мачей Стрийковски споделя (вж. **Strykowski, М.** 1978, str. 72–73). Впрочем, съвременните опити за етимологичен анализ на етнонима Литва не се отличават с единство (вж. напр.: **Zinkevičius, Z.**, n. d.; **Zinkevičius, Z.** 2010; **Karaliūnas, S.** 1995; **Karaļūns, S.** 1995 а; и др.), но всички те лежат на почвата на действителен лингвистичен анализ, който в случая не потвърждава средновековната народна етимология. А евентуална южна изоморфност етнонимът и хоронимът Литва открива на базата на споделения с палеобалканските и респ. със славянските езици специфичен хоронимичен суфикс, чрез който е оформен (вж. повече за това у мен: **Йорданов, Ст.** 2010, pass.). Трубачов на базата на този суфикс дори търси южна прародина на славяните (вж. **Трубачев, О. Н.** 1982; 1992; 1993; както и препечатката на някои от тези проучвания и доразвитието на идеите им в книгата му “Этногенез и культура древнейших славян: Лингвистические исследования”: **Трубачев, О. Н.** 2003, с. 310 и сл.), но всъщност го откриваме най-вече у сродните на балтските народи траки.

ИталиЙски произход на литовците се търси и въз основа на още едно такова народноетимологично уподобяване: “Wilius – Wilno” (**Strykowski, М.** 1978, str. 72, но цитирайки Меховски: “Pisze dalej Miechovius [...] iż ci Włoszy napierwej Wilno miasto zbudowali: *Elevationis poli 57 graduum. Astronomum i geometrum to zlecam, a od*

imienia Wiliusa księżęcia, z którym naprzód w ony krainy przyszli, Wilno mianowali. Rzekom też, które pod to miasto płyną, Wyliej i Wilnie, od tegoż księżęcia przezwiska dali.”).

Между античните народи, обявявани за предци на поляците, тръгвайки от данните на Юстин, са и **скитите** (вж. най-общо: **Maciejowski, W. A.** 2005, str. 12; срв. **Narbutas, T.** 1995, psl. 53–62;). Тази представа, независимо че е преодолян етап в развитието на проучванията върху етногенезиса на балти и поляци, все още се среща в научно популярни публикации – съвременни рефлексии на средновековния сарматизъм (вж. напр.: **The Scythians...**, n. d., pass.). В скоби вметнато, неиздържаността на тази теза се дължи на обстоятелството, че ако в други случаи народноетимологичният подход на сарматизма щастливо налучква вярното решение, то това негово твърдение е неточно, тъй като в балтския етногенезис иранските народи играят незначителна роля, оставайки на юг от ареала, в който балтските народи се формират постепенно през късната античност и ранното средновековие. От друга страна, точно в комплекса данни за скитите у такъв античен автор като Херодот се съдържа едно от най-ранните упоменавания на балтски по етнолингвистична принадлежност народ – **неврите** (вж. повече за тази активно дискутирано етнолингвистична окачественост на този античен народ: **Dini, P. U.** 1996; **Karaliūnas, S.** 2004, psl. 24 ir t., 52 ir t., с детайлно резюмиране на литературата по този въпрос; **Шадьро, В.** 2006, с. 39 и сл.; и др.). Този етноним е обозначававал според някои автори онази група балтски народи, която е обитавала по горното течение на Днепър (вж. **Шадьро, В.** 2006, с. 41, и цит. там лит.), като изглежда има продължение в споменатата от “Повесть временных лет” етническа група “**норова**” (представена там всъщност не с етнонима, а с нейния отетнонимен хороним, формиран с характерния суфикс **-ва**, който, впрочем, е бил активен с тази функционалност и в тракийски език⁶); така данните на Херодот очертават къде се е установила границата между балтската група народи и северните ирански народи в епохата на древността и са допълнителен довод в опровержение на следващата етнолингвистична концепция на сарматизма, на която бегло ще се спра.

Става дума за още един случай на народноетимологично сближаване в концепциите на сарматизма, а именно търсенето на родство между хоронима и етнонима Самогития и евентуалния му сарматски праобраз (представянето на този случай по-долу резюмира и незначително допълва по-обстойните ми предишни наблюдения, вж. **Йорданов, Ст.** 2008, с. 169–173, с лит.). Този хороним на практика представлява “изобретение” на възрожденския интерес към този ареал от Източна Европа – Сарматия от античните и следващата тяхната етнична и географска номенклатура византийски извори. Добре проследимата у редица полски средновековни историци – от Ян Длугош насетне – тенденция да отъждествяват антични и по-късни етноними, особено когато се описва “вътрешна” Сарматия, демонстрира именно такава вероятност. Еней Силвий Пиколомини (**Piccolomini, Aeneas Sylvius**, 1458 [2001], *pass.*) е възможният автор на такова изтълкуване на името Жемайтя, поради което е потърсил паралели в имената на иранските племена **масагети** и подобни, съдържащи, също като името на етнополитическия колектив **гети** от древна Тракия, компонентата **gema** – трудно и недостатъчно сигурно изтълкувана от лингвистите като коренна етимология. *Zemelen – Samogitia* се среща и през XVI век у Ортелиус в рамките на същата ренесансова традиция в представянето на европейската етнична номенклатура (според **Dini, P. U.** 2002, p. 308, note 4 – за пръв път у него?). Впрочем, у Михалон Литвин – цитиращ в случая съчинението на Ян Лашицки “*De diis Samogitarum*” – се съдържа твърдението, че самогитите са прогонени от тиранията на Нерон италийци (**Michalonis Lithuani Basileae**, MDCXV, 42 f.). Така по силата на една етимология в стила на средновековния академизъм, но на практика представляваща народноетимологично лингвистично решение, се развива идеята, че областното име Жемайтя, в техните съчинения – във варианта Самогития – било запазило спомена за заселването тук на сарматското племе самогити, респ. самагети. А у историка Мачей Стрийковски жемайтийците се представят като потомци именно на гетите; така в бележката от полето на лист 34–35 (**Strykowski, M.** 1978, str. 77–78) полският хронист твърди, че “*Samogetae, Żemodź*

od Getów wywód prawdziwy mają...”. По този начин той свързва с жемайтийците постулираните от ренесансовите автори самогити и гетите от данните на Херодот, Овидий и познатия нему Йорданес. Най-вероятният произход на това областно и субетнично име е от дума със значение “земя”, която е звучала Самайтия – срв. **с** и **з** в пруски на мястото на **ж** в литовски, вероятно сродна на пруското областно и племенно име Самия, респ., според някои предположения, сродна и на тракийския топоним Самос⁷. Идеите на сарматизма в това отношение са явно спекулативни, но част от тях все още се възприемат почти буквално, като зад “сарматския” топоним Самогития / Жемайтия се търси и евентуално заселване на сармати в този район на Прибалтика. Такова твърдение обаче е по-скоро модерна проекция на средновековна историографска концепция. Впрочем, представите за произхода на името Жемайтия в средновековната летописна традиция на Великото Литовско княжество също се разполагат в талвега на идеите за римски произход на литовците: “*Žemoidzką także ziemię swoim językiem przewali [...] niżną albo niższą ziemią, terra inferior, ale i tu, acz we Włoszech był, nie trafił, bo jeśliby Włoszy nazwali Żemodź niżną ziemią, daliby jej imię terra bassa.*” (Strykowski, M. 1978, str. 72, коментирайки съответната концепция у Мачей Меховски).

По аналогичен начин в съчиненията на Птолемей на народно-etimологично уподобяване са подложени и в резултат във фиктивно родство са поставени следните етно- и ойконими, съответно Птолемеевски и от полско-прибалтийския ареал (Strykowski, M. 1978, str. 74, 75):

На първо място, това е етнонимът Sudyni, отъждествяван с по-късното Sudawia. На второ място – етнонимът Cariones, отъждествен с по-късното Kurlandowie. На трето място – етнонимът Assubii, отъждествен с по-късното Kaszubi. На следващо място – хоронимът Galinda и др. Изброяването може да бъде продължено и към етнонима Jatwieżowie, отъждествяван с етнонима Jazygi (Strykowski, M. 1978, str. 113).

Както се вижда, догадките за родство между античните и средновековните етноними са базирани преди всичко върху външното

им голямо или понякога почти омофонично сходство. Като цяло, тези примери за етимологии на местни и етнически имена, много често съпроводени от учена фиксация на народноетимологични легенди, представляват също така и пример за онова, което така често *homo nominans*, “Man the Namer”, създава – т. нар. (от **Nicolaisen, W. F. H.** 1976, *pass.*, срв. изводите на стр. 158) **ономастична митология**. В разширеното тълкуване на етнонимите, което осъществява средновековният сарматизъм, всички имена на народи, чиято съдба се оказва в една или друга степен преплетена с историческия развой на Литва, се обявяват за идентични с името на нейното население, като негови обозначения с други имена през предишните епохи; един от твърде характерните примери за такава най-разширено отъждествяване на етноними и народи срещаме у вече нееднократно цитирания Мачей Стрийковски, приравняващ готи, гепиди, половци, алани именно по силата на такава логика (вж. напр.: **Strykowski, M.** 1978, str. 85–86).

На тази основа средновековните автори отиват и по-далече – към догадки за родството между тези народи. Такава догадка за родството между античното население на Балканите, конкретно траките, и балтските народи, се съдържа например у М. Стрийковски. Така той пише, че литовските думи са на практика изопачени латински думи, като отбелязва, че “Także w Dacyjej, gdzie dziś Wołoszy mieszkają. / I w Tracyjej czasem się te słowa trafiają” (**Strykowski, M.** 1978, str. 89). А търсенето на произхода на литовците в Италия е могло да бъде повлияно и от факта, че в ренесансова Италия романския лингвистичен характер на “дакийско-дунавския” ареал е бил вече познат, например на Поджо Брачолини (вж. повече у **Dini, P. U.** 2003;). Впрочем, на тази тема посвещава пространен пасаж, съдържащ списък на близките думи съответно в латински и литовски език, и Михалон Литвин (**Michalonis Lithuani Basileae, MDCXV, 23 f.**). Този лингвистичен довод на средновековната полско-литовска историопис и публицистика, респ. и останалите доводи, се оценяват като “l’ipotesi ancora non scientifica, ma già vicina alla scienza” (**Venclova, T.** 1995, p. 188; срв. за ренесансовите идеи за мястото на литовския език сред останалите европей-

ски езици най-вече изследванията на Пиетро Дини: **Dini, P. U.** 1998; 1999; 2000; 2003; 2004; и др.). Съвременният лингвистичен анализ показва, че освен че в повечето случаи са съпоставени действително родствени помежду им думи от двата индоевропейски езика, но редом с това се установява и наличието на много ранни балтски заемки в италианските езици, както и обратното (**Pisani, V.** 1968, pass.). Във връзка с този въпрос немският лингвист Е. Френкел – коментирайки някои съображения на **B. P. Šmits** (1936, pass.) – посочва като преносители на тези заемки “тракийските агатирси” (цит. по: **Pisani, V.** 1968, pass.). Така тези филологически опити на средновековните автори представляват стихийно откритие на действителното езиково родство между балтските и палеобалканските езици, откритие, което се основавало върху непрецизен филологически анализ, но пък добро познаване на балтските езици (което за М. Стрийковски предвид литовския му произход не е представлявало трудност), и което щастливо налучква важно направление в търсенията на индоевропеистиката от най-ново време.

Средновековният народоетимологичен подход се онаследява в значителна степен и в ново време, например у патриарха на литовското Възраждане, Йонас Басанавичюс, който, впрочем, е работил и в България и е поддръжник на много интересна теория за общ произход на древните траки и литовците. Този негов подход, когато анализира етноними, е налице например в случая с античния етноним на бригите, който той сравнява с литовското фамилно име *Brigis* и латвийския топоним *Brigi* (вж. **Bassanavičius, J.** 1921, pass.)⁸. Днес лингвистите приемат тази негова идея за недостатъчно обоснована лингвистически и за израз по-скоро на романтичния ренесансов подход към проблема за етническия произход на литовците (вж. напр. **Karaliūnas, S.** 1971, psl. 142–143;). На ренесансовата наука тези опити за търсене на етнически произход правят чест – заради изявената в тях висока историческа култура и хуманистичния им типично ренесансов заряд. Но и един тревожен аспект на проблематиката е генериран още в хода на тези средновековни и ренесансови опити – доколкото заради непрецизията в лингвистичен план народоетимологичен подход би

могло да се породи недоверие към търсенето въобще на тясно етническо родство между траки и балти, каквото редица изследвачи, тръгвайки след наблюденията на българския лингвист Иван Дуриданов – до голяма степен пионерски – действително установяват, включително най-вече по ономастични свидетелства.

В заключение:

Изправени сме пред специфичен случай на търсене на историческа легитимност, който е индуцирал много особени примери на зараждане на средновековната филология, при което в отделни случаи народоетимологичният подход несъзнателно е потърсил изоглосия във вярната посока. В два от случаите средновековните полско-литовски автори са потърсили близост между имена, които действително засвидетелстват трако-балтска изоглосия, което би могло да бъде база и за по-нататъшен анализ в тази насока, особено с оглед проблемите на етногенезиса на траките. Разбира се, в културно-исторически план писанията на средновековните автори на Полско-литовското княжество и полско-литовското културно общество са дали началото на любопитни митологеми с исторически апломб – интересен факт на културата на европейските страни, чиито измерения в културологически аспект, и чиято роля в оформянето на средновековното и модерното етническо самосъзнание заслужават сериозно внимание.

БЕЛЕЖКИ

¹ Литовският учен С. Нарбутас подразделя тези мито-епически повестувания на три групи. Първо, легендите на романизираните европейски народи като германците, обитателите на Галия, Британия и други римски провинции, в които се развива идеята за собствен културен герой, произхождащ от Троя или Рим. Второ, легендите на народите, главно славянските народи, приели по-късно християнството и поради това не се отъждествяващи с езическия Рим, а извеждащи произхода си от библейски персонажи като синовете на Ной. Трето, легендите на източноевропейските народи, отново потърсили произхода си в езическия римски свят – литовците и Московска Русия. Вж. **Narbutas, S.** 2004 (в случая се възползвам само от резюмето на това проучване).

- ² Сякаш в чест на именития си сънародник, най-детайлно различните аспекти на идеите за етнически произход, развивани от сарматизма, е проучвал италианският специалист в областта на балтистиката, Пиетро Дини. Вж. напр.: **Dini, P. U.** 1998; 1999; 2000; 2002; 2003; 2004; и редица други.
- ³ Благодаря на Тодорка Михалева, която насочи вниманието ми към този текст у Иречек, свидетелстващ, че той познава и използва съчинението на Стрийковски.
- ⁴ Стрийковски заема тази идея от Меховски, цитирайки буквално следния обширен пасаж от съчинението му: “Na drugim miejscu, wyżej tenże Miechovius, opisując podbicie Prusów przez Bolesława Chabrego, pierwszego króla polskiego, lib. 2, cap. 8, foll. 33, tak mówi: “Rzeczona jest pruska ziemia, jako powiadaia, od Prusa, króla bityńskiego w Azyjej, gdzie było przed wzięciem Adrynopola i Konstantinopola główne miasto turechich królów, które i dziś Brussą naziwaja od Aten Prussa. Za podwiedzeniem Annibala hetmana, króla kartagińskiego, podniósł był wojnę na Rzymiany, ale nieszczęśliwie, bo od nich porażoni i z ziemie wypędzony był. Ten potom z ludem swoim, greckim i azjatyckim, w te strony, nad Północne Morze dalekim pielgrzymstwem przyszedł, uchodząc gwałtu Rzymian rozgniewanych, a pruską ziemię od swego imienia mianował, [31v] skąd też znak przyjscia w ty strony azyjatyckich Greków z królestwa Bitynii. Okazuje się, iż Prusacy starzy pospolity język grecki rozumeli, a zwłaszcza bitynijski, który się z tatarskim i z tureckim, także saraceńskim dla sąsiedztwa pomieszał. A trafiło się wygnanie tego Prusse, króla Bitynii przed Chrystusem dwieście lat, jeśli dobrze inszy rachują. Tom ja jednak widział w starej krojnice pruskiej, iż Prusowie starzy, pogani, biskupa bałwochwalstwa swojego Kirie kiryeitos po grecku zwali. A stądżeby też ciż Grekowie i do Litwy musieli naród swój wniesć.” (**Strykowski, M.** 1978, str. 72–73).
- ⁵ Литературата върху средновековната идея за римски произход на литовците е извънредно обилна. Вж. напр.: **Avižonis, K.** 1940; **Zachara-Wawrzyńczyk, M.** 1963; **Kulicka, E.** 1980; **Kosman, M.** 1989; **Korcak, L.** 1998, str. 18–20; **Jučas, M.** 2000; **Narbutas, S.** 2004; и редица други.
- ⁶ Вж. повече за ролята на този суфикс в ономастиката, най-вече в хидронимията и хоронимията, на балтските и трако-пеласгийските езици у мен: **Йорданов, Ст.** 2010, с лит.

⁷ Добре илюстрира фонетичния му облик – и във формата *Zemelen* и подобни от средновековните извори, и в съвременния ѝ вариант – близко родственият литовски теоним *Žemyna* – богиня, чийто брат, покровител на животни и пастири, носи името *Žemininkas* или *Žemėpatis* (“господар на земята”). Вж. за тези божески фигури и за обозначаващите ги теоними напр.: **Gimbutas, M.** 1985, р. 22–24, 25. Да прибавим към онези средновековни извори, които според нас регистрират първичната му форма, *Самайтия* или подобна, и споменаването на хоро-, респ. етнонима *Samoita* в географското съчинение “Описание на земите“ от XIII век (цит. по: **Охманьский, Е.** 1987, с. 90); хоронима *Sameyten*, сочен като обичаен за съчиненията на авторите от Тевтонския и Ливонския орден (**Охманьский, Е.** 1987, с. 93) и др.

⁸ До някъде сходен подход в анализа е налице и в съвременната литература. Пример в това отношение е представянето на вероятно балтоезичните летописни кривичи като потомци на тракийския народ **крабизи** или **кравизи** (така е транслитериран тракийският етноним в този случай), при което уж общият и за двата етнонима етимон се извежда от дума, родственa на литовското *kigva* със значение “блато”, “тресавище” (цит. по: **Шадьро, В.** 2006, с. 33).

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Бычкова, М. Е. 1996 – М. Е. Бычкова. Русское государство и Великое княжество Литовское с конца XV в. до 1569 г. Москва: РАН. Институт российской истории, 1996.

Иречек, К. 1978 – Константин Иречек. История на българите. С поправки и добавки от самия автор. София: Издателство “Наука и изкуство”, 1978.

Йорданов, Ст. 2008 – Стефан Йорданов. От Стрийковски до Франтишек Славски или за инцидентната литературна комуникация. – В: Книга и комуникация – от идеята до интерпретацията. Национална кръгла маса по случай петнадесетгодишнината на Университетско издателство “Св. Св. Кирил и Методий”. Велико Търново, 24–25 април 2007 г. Велико Търново: Университетско издателство “Св. Св. Кирил и Методий”, 2008, 165–181.

Йорданов, Ст. 2008 а – Стефан Йорданов. Богинята на любовта в мегарона на властта: Наблюдения върху потестарно-политическата система на палеобалканските народи. – В: България, българите и Европа – мит, история, съвремие. Т. II. Научна конференция, 31 октомври 2007. Велико Търново: Университетско издателство “Св. Св. Кирил и Методий”, 2008, 93–104.

Електронна публикация: http://www.kroraina.com/st_iordanov/purthne.html.

Йорданов, Ст. 2010 – Стефан Йорданов. Палеобалканското езикознание и проблемите на тракийската етническа история: наблюдения въз основа на един суфикс. – В: Проблеми на балканското и славянското езикознание. Международна научна конференция. 14–15 ноември 2008 г. Велико Търново, 2010, 355–381.

Матузова, В. И. 1987 – В. И. Матузова. “Хроника земли пруской” Петра из Дусбурга в культурно-историческом аспекте. – В: Балто-славянские исследования 1985. Москва: Наука, 1987.

Меховский, М. 1936 – Матвей Меховский. Трактат о двух Сарматиях. Москва – Ленинград, 1936.

Мыльников, А. С. 1993 – А. С. Мыльников. Этноним славяне в ученой мысли XVI–XVII вв.: рациональные догадки в лабиринтах мифотворчества. – В: Кунсткамера. Этнографические тетради. Выпуск второй – третий. Санкт-Петербург, 1993, 5–19.

Мыльников, А. С. 1996 – А. С. Мыльников. Картина славянского мира: взгляд из Восточной Европы: Этногенетические легенды, догадки, протогипотезы XVI – начала XVIII века [РАН. МАЭ им. Петра Великого (Кунсткамера): Slavica Petropolitana; 1]. СПб.: Петербургское Востоковедение, 1996, 320 с.: ил.

Мыльников, А. С. 1997 – А. С. Мыльников. Отзвуки легенды о Палемоне в русском Хронографе: К вопросу о взаимосвязях литовской, западнославянской и русской этногенетических легенд. – Курьер Петровской Кунсткамеры, 1997, Вып. 6–7, 34–40.

Мыльников, А. С. 1999 – А. С. Мыльников. Картина славянского мира: взгляд из Восточной Европы: Представления об этнической номинации и этничности XVI – начала XVIII века

[РАН. МАЭ им. Петра Великого (Кунсткамера): Slavica petropolitana; 4]. СПб.: Петербургское Востоковедение, 1999, 400 с.: ил.

Мыльников, А. С. 2002 – А. С. Мыльников. О некоторых вариантах римской темы и русской научной мысли XVI–XVII веков: Из историко-этнографических наблюдений 2002 года. – В: Радловские чтения – 2002: Материалы годичной научной сессии. СПб., 2002, 65–69.

Охманский, Е. 1987 – Е. Охманский. Неизвестный автор “Описания земель” второй половины XIII в. и его сведения о балтах. – Балто-славянские исследования. 1985. Москва: Наука, 1987.

Робинсон, А. Н. 1980 – А. Н. Робинсон. Литература Древней Руси в литературном процессе Средневековья XI–XIII вв. Москва, 1980.

Седов, В. В. 1965 – В. В. Седов. Балто-иранский контакт в Днепровском левобережье. – Советская археология, 1965, № 4, 52–62.

Трубачев, О. Н. 1982 – О. Н. Трубачев. Языкознание и этногенез славян. Древние славяне по данным этимологии и ономастики (I). – Вопросы языкознания, 1982, № 4, 10–26 < <http://www.philology.ru/linguistics3/trubachev-82.htm> >.

Трубачев, О. Н. 1992 – О. Н. Трубачев. Языкознание и этногенез славян. VII. – В: Этимология. 1988–1990. Москва, 1992, 3–12 < <http://www.philology.ru/linguistics3/trubachev-92a.htm> >.

Трубачев, О. Н. 1993 – О. Н. Трубачев. Древние славяне на Дунае (южный фланг). Лингвистические наблюдения. – В: Славянское языкознание. XI Международный съезд славистов. Отв. ред. И. И. Толстой. Москва, 1993, 3–27.

Трубачев, О. Н. 2003 – О. Н. Трубачев. Этногенез и культура древнейших славян: Лингвистические исследования. Москва, 2003.

Шадыро, В. 2006 – Вадим Шадыро. Балто-славянские этногруппировки на территории белорусского Подвинья во второй половине I тысячелетия н. э. (лингво-археологический аспект). – In: Acta Baltico-Slavica, 30 (2006), 31–45.

Avižonis, K. 1940 – Konstantinas Avižonis. Lietuvių kilimo iš romėnų teorija XV ir XVI a. – Praeitis, 1940, t. 3, 49–72.

Baniulytė, A. 2004 – Aušra Baniulytė. Pacai ar Pazzi? Nauja Palemono legendos versija LDK raštijoje. – Senoji Lietuvos literatūra, 18 knyga, 2004, 140–166.

Bassanavičius, J. 1921 – Jonas Bassanavičius. Apie trakų prygų tautystę ir jų atsikėlimą Lietuvon: Etnologijos tyrinėjimas. D. 1. Vilnius, 1921, 168 p.

Čelakovski, F. L. 1850 – F. L. Čelakovski. Vseslovanské počáteční čtení. I. Z písemnictví polského. V Praze, 1850.

Dini, P. U. 1996 – Pietro U. Dini. Nochmals die *neuroi*: Versuch einer ethnolinguistischen Namensdeutung. – Baltistica, 31/1 (1996), 39–44.

Dini, P. U. 1998 – Pietro U. Dini. Zur slavischen Auffassung der baltischen Sprachen (Von Piccolomini bis Crassinius). Baltische Sprachen und Kulturen in der Renaissance. – In: Πολυτροπον κ 70-λετιου Βλαδιμιρα Νικολαевича Топорова. Москва: Индрик, 1998, 186–201.

Dini, P. U. 1999 – Pietro U. Dini. Ketveriopos kalbos (linguagium Lithuanicum quadripartitum) samprata ir Renesanso baltų kalbotyros istoriografijos kontekstas. – Metmenys, 76 (1999), 138–150.

Dini, P. U. 2000 – Pietro U. Dini. Polyglossia and linguistic Variations in the Grand Duchy of Lithuania according to Miechovita (XVI cent.). – In: Zoltán, András (ed.). Studia Russica. XVIII. Budapest, 2000, 49–54.

Dini, P. U. 2002 – Pietro U. Dini. Illuc errant leones: Paleokomparatyvistinės idėjos apie Žemaitijos bei Žemaičių vardą. – Baltistica, XXXVII (2), 2002, 307–315.

Dini, P. U. 2003 – Pietro U. Dini. Dar kartą apie lietuvių romėniškosios kilmės teoriją: lingvistinė valakiškojo varianto samprata. – Archivum Lithuanicum, 5, 2003.

Dini, P. U. 2004 – Pietro U. Dini. Baltic Palaeocomparativism and the Idea That Prussian Derives from Greek. – In: Baldi, Philip, and Dini, Pietro U. (eds.). Studies in Baltic and Indo-European Linguistics. In honor of William R. Schmalstieg. [Current Issues in Linguistic Theory 254]. Penn State University – University of Pisa, 2004, 37–50.

Gimbutas, M. 1985 – Marija Gimbutas. Pre-Indo-European Goddesses in Baltic Mythology. – Mankind Quarterly, Vol. 26, Fall / Winter 1985, Issue 1/2, 19–25.

Jučas, M. 2000 – Mečislovas Jučas. Legenda apie lietuvių kilmę iš romėnų. – In: Jučas, Mečislovas. Lietuvos ir Lenkijos unija: (XIV a. vid.–XIX a. pr.). Vilnius: Aidai, 2000, 222–241.

Karaliūnas, S. 1971 – Simas Karaliūnas. Trakiškosios lietuvių kilmės teorija. – Pergalė, 1971, N. 1, 140–150.

Karaliūnas, S. 1977 – Simas Karaliūnas. Dėl prūsų etnonimo reikšmės ir kilmės. – Baltistica, XII, 1977, 372–373.

Karaliūnas, S. 1995 – Simas Karaliūnas. Lietuvos vardo kilmė. – Lietuvių kalbotyros klausimai, XXXV, 1995, 55–99.

Karaļūns, S. 1995 a – Sims Karaļūns. Die Herkunft des Namens Lettland und soziale Organisation der alten Balten. – In: The VIIth International Congress of Balticists. Abstracts of Scholarly Papers. Riga, 1995, 47–79.

Karaliūnas, S. 2004 – Simas Karaliūnas. Baltų praeitis istoriniuose šaltiniuose. I. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2004, 218 psl.

Korczak, L. 1998 – Lidia Korczak. Litwa: przechowana tożsamość. Kraków: Międzynarodowe Centrum kultury, 1998.

Kosman, M. 1989 – M. Kosman. Zamiast zakończenia, czyli o twórcach legend, ich admiratorach i wrogach. – W: Litwa pierwotna. Mity, legendy, fakty. Warszawa, 1989, 315–342.

Kulicka, E. 1980 – Elżbieta Kulicka. Legenda o rzymskim pochodzeniu Litwinów i jej stosunek do mitu sarmackiego. – Przegląd historyczny, 1980, t. 71, 1–21.

Maciejowski, W. A. 2005 – Waclaw Aleksander Maciejowski. Pierwotne dzieje Polski i Litwy. Zewnętrzne i wewnętrzne, z uwagą na ościenne kraje, a mianowicie na Ruś, Węgry, Czechy i Niemcy, wyłożył, i, z dorobioną do nich chronologiczną mapą, wydał W. A. Maciejowski. Posłowiem opatrzył Stanisław Grodziski. [Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół nauk. Wznowienia Tom 29]. Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół nauk, 2005

Narbutas, T. 1995 – Teodoras Narbutas. Lietuvių tautos istorija. Antras tomas. Vilnius: Mintis, 1995, 509 psl.

Narbutas, S. 2004 – Sigitas Narbutas. Lietuvių kilmės iš Romėnų legenda kultūrinės integracijos šviesoje. – Senoji Lietuvos literatūra, 17 knyga, 2004, 296–314.

Резюме на английски език: Legend of the Roman Descent of Lithuanians in Perspective of Cultural Integration (Summary). – Senoji Lietuvos literatūra, 17, 2004, p. 315 < www.ilti.lt/e-zurnalai/SLL17/XVIIISum315.pdf >.

Nicolaisen, W. F. H. 1976 – W. F. H. Nicolaisen. Place-Name Legends: An Onomastic Mythology. – Folklore, Vol. 87, No 2 (1976), 146–159.

Nowak, A. Commonwealth... – Andrzej Nowak. Between Imperial Temptation and Anti-imperial Function in Eastern European Politics: Poland from the Eighteenth to Twenty-First Century. – Цитирано по: src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no7_ses/chapter12.pdf

Otrębski, J. 1955 – J. Otrębski. Über die Herkunft des Preussennamens. – Lingua Poznaniensis, V, 1955, 76–78.

O wolności..., 1575 – O wolności Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego a o srogim zniewoleniu inszych królestw pod tyrańskim jarzmem tureckim. Kraków, 1575.

Palmaitis, L. 2001 – Letas Palmaitis. Old Prussian share in creating the first Russian State: Break of the Millenium Comments to the Norman Theory. – In: Munera linguistica et philologica Michaeli Hasiuk dedicata. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznanskie Studia Bałtystyczne 1. Poznań, 2001, 141–153.

Palmaitis, L. 2009 – Letas Palmaitis. Hipoteza skalowska w historii św. Brunona i problem rzeki Alstry. – In: Święty Brunon: Patron lokalny czy symbol jedności Europy i powszechności Kościoła. Olsztyn: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, 2009, 205–212.

Palmaitis, L. [In print] – Letas Palmaitis. Misja św. Brunona w świetle zachodniobałtyjskiej (skalowskiej) hipotezy o pochodzeniu etnonimu Ruś. – Pruthenia, t. 5.

Pėteraitis, V. 1992 – Vilius Pėteraitis. Mažoji Lietuva ir Tvanksta. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1992.

Piccolomini, Aeneas Sylvius, 1458 [2001] – Aeneas Sylvius Piccolomini. De Europa. Basileae, 1458.

Reprint: Frankfurt und Leipzig, 1702. [= Aenea Sylvius Piccolomini, 1531, Asiae Europaeque elegantiss. descriptio. Coloniae, 1531, 367 p.].
Съвременно издание: **Enee Silvii Piccolominei** postea Pii PP. II De Europa. Edidit commentarioque instruxit Adrianus van Heck. Citta del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 2001.

- Pisani, V.** 1968 – Vittore Pisani. Rom und die Balten. – *Baltistica*, IV (1), 1968, 7–21.
- Pisani, V.** 1969 – Vittore Pisani. Baltisch, Slavisch, Iranisch. – *Baltistica*, V (2), 1969, 133–140.
- Raila, E.** 1997 – Eligijus Raila. Palemono legenda: Istoriografinės teksto ištakos. – *Lietuvos istorijos studijos*, 1997, t. 4, 130–134.
- Rowell, S. C.** 1998 – Stephen C. Rowell. Amžinos pretenzijos, arba kaip turime skaityti elitinę literatūrą? – In: *Seminarai: Straipsnių rinkinys*, redagavo Alvydas Jokubaitis ir Antanas Kulakauskas. Vilnius: Atviros visuomenės kolegija; Vyturys, 1998, 7–29.
- Rowell, S. C.** 2004 – Stephen C. Rowell. How did Długosz come to explain the Origins of Russia? – In: *Istorijos akiračiai*. Vilnius, 2004.
- The Scythians...**, n. d. – The Scythians. – www.Lietuvos.net/, 15 pp.
- Strykowski, M.** 1846 – Maciej Strykowski. Kronika polska, litewska, żmudzka i i wszystkiej Rusi. T. II. Warszawa, 1846.
- Strykowski, M.** 1978 – Maciej Strykowski. O początkach, wywodach, dzielnościach, sprawach rycerskich i domowych sławnego narodu litewskiego, żemojdzkiego i ruskiego, przedtym nigdy od żadnego ani kuszone, ani opisane, z natchnienia Bożego a uprzejmie pilnego doświadczenia. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1978, 763 s.
- Šmits, B. P.** 1936 – B. P. Šmits. Per Baltu aizvēsturi. – *Rakstu krājums, Humanitāri Raksti*, 22, 1936.
- Vasiliauskas, A.** 2001 – Artūras Vasiliauskas. Antika ir sarmatizmas. – In: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra: Tyrinėjimai ir vaizdai*, sudarė Vytautas Ališauskas [ir kt.], Vilnius: Aidai, 2001, 13–31.
- Venclova, T.** 1995 – Tomas Venclova. Il mito dell'inizio. – *Res Balticae*, 1995, 187–193.
- Wasko, A.** 1997 – Andrzej Wasko. Sarmatism or the Enlightenment. The Dilemma of Polish Culture. – *Sarmatian Review*, XVIII, April 1997, No 2 <<http://www.ruf.rice.edu/%7Esarmatia/497/wasko.html>>.
- Ulčinaitė, E.** 1994 – Eugenija Ulčinaitė. Lithuanian National Identity and Statehood in the Latin Literature of the Sixteenth-Seventeenth Centuries. – In: Merisalo, Outi, and Sarasti-Wilenius, Raija (eds.). *Mare Balticum – mare nostrum: Latin in the Countries of the Baltic Sea, (1500–1800): Acts of the Helsinki Colloquium, 16–21 August, 1992*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 1994, 126–138.

Zachara-Wawrzyńczyk, M. 1963 – Maria Zachara-Wawrzyńczyk. Geneza legendy o rzymskim pochodzeniu Litwinów. – Zeszyty Historyczne, Uniwersytet Warszawski, [t.] 3, 1963, 5–35.

Zinkevičius, Z. 2010 – Zigmantas Zinkevičius. Lietuvos vardas. Kilmė ir formų daryba. Vilnius: Mokslo ir encyklopedijų leidybos centras, 2010, 53 psl.

Zinkevičius, Z., n. d. – Zigmantas Zinkevičius. Об этнониме Литва. – Mažoji Lietuva. Lietuvos Istorijos laikraščio “Voruta” svetainė. <<http://www.mazoji-lietuva.lt/article.php?article=79>>.